

„ИЗ ШКОЛИНОГ ПАРКА”
РУКОПИС ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ СРЕТЕНА АЦИЋА,
ПРВОГ УПРАВИТЕЉА МУШКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У ЈАГОДИНИ

Апстракт: *Сретен Ацић, управник Мушке учитељске школе у Јагодини (1898-1920), може се сматрати и оснивачем ове школе. Поред великог доприноса у погледу унапређења Учитељске школе, Ацић је као изванредни интелектуалац своје епохе, оставио већи број теоријских радова и својеврсну хронику парка Учитељске школе. Овај рукопис под називом „Из школиног парка” се налази у библиотеци Учитељског факултета у Јагодини.*

Сретен Ацић, дугогодишњи управник Мушке учитељске школе у Јагодини (1898-1920), за време свог службовања, поред великог педагошког наслеђа оставио је уређено школско здање, интернат и парк који га окружује¹. Парк Учитељске школе који је Ацић почео да подиже у пролеће 1903. године представљао је својеврсну ботаничку башту и био је понос не само за његовог творца, већ и за целу јагодинску варош. По разноврсности биљних врста и уређености био је јединствен на Балкану, а пољске учионице у њему су представљале праву педагошку иновацију. У парку је било засађено више од стотину липа, кестенова и јавора поред стаза, затим 1500 комада леска и другог шибља. У њему су обитавале и веома ретке биљне врсте, као гинко, древно дрво из Кине и Јапана, Панчићева оморика, секвоја, ливански кедар, персијска шљива и амерички јавор. Такође парк је обиловао цвећем и разним другим растињем,

пузавицама, травом са пампаса из јужноамеричких прерија, агавама и слично.² Због своје лепоте овај парк је изазвао интересовање и краља Петра Карађорђевића који га је посетио у пролеће 1915. године. Краљ је намеравао да уз Ацићеву помоћ подигне сличан задужбински украсни врт у Тополи.³

Ацић је био веома поносан на свој рад у врту и настојао да школско имање и ботаничка башта буду увек уређени и богати биљним врстама. Доживљавајући парк као сопствено чедо, Ацић је у јесен 1912. године отпочео да бележи дневник догађаја *Из школиног парка*.⁴

¹ Сретен М. Ацић (1856-1933) је завршио учитељску школу у Београду 1880. која је после српско-турских ратова премештена из Крагујевца. По завршеној школи постављен је за учитеља у Трстенику. Две године касније одлази на педагошко-филозофске студије у Беч, а затим у Лајпциг. По повратку у земљу 1889. године, постављен је за предавача у нишкој Учитељској школи до њеног укидања 1895. године. Ацић је те 1895. био премештен у београдску Учитељску школу. Од 1898. године, по отварању јагодинске Учитељске школе, радио је као управник све до 1920. када је премештен у Суботицу за обласног просветног инспектора. Умро је 1933. године. Вид. биографске податке о Ацићу у споменици *Седам деценија Учитељске школе у Светозареву, Светозарево 1969*, О. Ђорђевић, Сретен Ацић и његова породица, манастир Враћевшица 2001.

² Пети, шести и седми годишњи извештај Мушке учитељске школе у Јагодини, 1902-3, 103-4, 1904-5, приредио С. Ацић; Десетогодишњи преглед Мушке учитељске школе у Јагодини за период 1898-1908. год., приредио С. Ацић, Београд 1910.

³ Краљ Петар Карађорђевић је посетио Јагодинску учитељску школу два пута, први пут 1907, а други пут 6. јуна 1915. године у намери да обиђе парк Учитељске школе. О овој другој посети Ацић је оставио запис у двадесетој свесци својих Бележака *Из школиног парка*.

⁴ У седмој свесци *Из школиног парка* Ацић бележи 8. августа 1913. под насловом *Јадни мој мезимче*, догађаје из времена када је Учитељска школа претворена у резервну војну болницу и свом парку тепа следећим речима: „*Мој љубимче! Моја лепа градино! Мој врту, перивоју мој! Сад сам тек видео каква ти опасност прети кад ја одем одавде-ја, твој творац и заштитник, твој обдржатељ [...]* О мезимче мој! Као мало дете, нежна мати као свој рођени пород-јер ми ти то у неку руку и јеси, гајим те ја [...]”. Затим појашњава своја осећања према парку: „*Ми се разумемо, ти и ја. Ми се волимо, искрено и одано. Ми чезнемо један за другим. О, моја лепа градино, мезимче мој!*” Ове речи најбоље показују са каквим жаром и љубављу је Ацић подизао и неговао свој парк. Такође

Оставио нам је 21 свеску својих записа које је окончао августа 1915. године. Писао их је на свескама формата А 5, графитном оловком (осим свеске 18 и 19, које су писане мастилом) и ћириличним писмом. Рукопис је читак, са малим исправкама самог аутора, пун сликовитих описа врта и природе. Ацић је своје белешке водио као дневник, поделивши га на поглавља којима је давао наслове (нпр. *Сунчани дан позне јесени, Наше стазе, Звони 7 устајте! На Сретење 1913*, итд). Белешке су зналачки вођене, исписане руком веома образованог човека, који је своја запажања и знања из ботанике покушао на овај начин да систематизује и претвори у приручник, са календаром праћења и неговања биљних врста у парку. Личне опсервације аутора откривају природу његове личности и повезаност његовог бивствовања са парком Учитељске школе. Од 14. свеске Белешке се претварају у изводе из литературе из области ботанике и њихове преводе са немачког. Ацић је овим записима од 14. до 19. свеске дао поднаслов: *крупни научни подаци и ситнији научни подаци*. Двадесета свеска бележи догађаје током једнодневне посете краља Петра Учитељској школи у Јагодини. Двадесетпрва свеска је превод немачке литературе из ботанике и нека врста Ацићевог приручника за велики пројекат подизања задужбинског врта на Опленцу.⁵

Белешке *Из школиног парка* се чувају у библиотеци Учитељског факултета у Ацићевој заоставштини рукописа и књига.⁶

могле би послужити за једну дубљу анализу Ацићеве личности.

⁵ Ацић је по позиву краља Петра два пута одлазио у Тополу, 24. јуна и 4. августа 1915. године, да би прегледао простор на Опленцу за подизање парка, видети 20 свеску Белешки и АЈ, Фонд Учитељске школе, К 686, бр. 248/1915

⁶ У библиотеци Учитељског факултета налази се још један Ацићев рукопис под насловом *Протеривање Поћорек из Србије 1914*, који је започео очи аустроугарске офанзиве на Србију у лето 1914. године. Ове својеврсне Ратне белешке представљају изводе и исечке из штампе, домаће и иностране, о догађајима у Првом светском рату на српском ратишту и последицама Церске и Колубарске битке. На жалост, изостале су из наведених белешки лични утисци самог аутора, па се он овде појављује као приређивач новинских чланака који су по његовом мишљењу репрезентативно одсликавали све догађаје везане за *протеривање Поћорек* из Србије и након тога. Ацић је за наведене белешке конципирао садржај под називом *Протеривање Поћорек* 1914. Белешке би имале Увод и четрнаест поглавља. У примедбама на концепт у шест тачака изнео је следеће:

„Овај ће се распоред изменити унеколико

За историјску науку Белешке су нарочито значајне у оним деловима где су ауторови екскурси, односно узгредне примедбе о појединим личностима и догађајима. Такви подаци могу послужити и за анализу националног осећања и поноса једног изванредног интелектуалца, репрезента српске интелектуалне елите у судбоносним догађајима у Србији у периоду од 1912. до 1915. године.

Тако на пример у првој свесци бележака *Из школиног парка* 26. октобра 1912. године Ацић је забележио следеће:

„А наши храбри војници, наши хероји што задивише и нас и целу Европу, и цео свет тамо на Косову, око Новог Пазара, Приштине, Скопља, Призрена—шта ли они раде на овом снегу? Да ли су и они тамо засути овим силним снежним масама? Да ли се могу крећати тешка топовска кола, да ли може комора по рђавим турским путовима снабдевати војску храном и муницијом? Боже Господе! Шта се учини за кратко време! За три недеље срушисмо нас четири мала савезника ону силну турску царевину, која је некада чак Беч опсађивала. Срушисмо је, уништили смо је! Ми Срби из Србије чудеса учинисмо. Осветисмо Косово, очистисмо Санџак и целу Стару Србију и сад марширамо на Солун, на Прилеп, на Битољ и на море—ј на море на Адрију!...

Свемогући! Ко је пре три недеље могао и сањати о овим огромним успесима! И како се ово све зби, овако брзо, овако неодолјиво и неочекивано!

Ово српска вредноћа потискује турски јавашлук, Европа гази Азију!

Нека буде са срећом!

1. Уз рукопис иду још поједине вести исечене из новина па налепљене
  2. Знак / десно горе, значи изоставити белешку
  3. Датуми се имају још једном дотерати према новом календару
  4. На крају ће доћи још три прегледа: по државама и народима од којих су белешке, по листовима из којих су и по датумима
  5. Добро би било изнаћи подесне слике Краља Петра, Престолон. Александра, Краљевића Ђорђа, Војводе Путника (осталих војвода и главних генерала) и карту војишта. Можда и по једног војника свих родова оружја”.
- На жалост, Ацић се задовољио прикупљањем исечака и преписа из штампе, па његово ангажовање без субјективног ауторског доживљаја нема велике вредности за историјску науку. Вид. *Ратне белешке*, Библиотека Учитељског факултета

Велика Србија скоро остварена! Је ли то сан или јава? А Хрватска, а Словенија, а Словачка, а Рутени, а Моравци и Чеси?...”

Затим желео је да појасни наведене редове па додаје нову напомену: *„Овој напомени није неместо. И наш лепо мирни парк има везе са оним окршајима тамо. И наша школа има тамо својих ратника. Ту је на првом месту као*

Нобеловог института и професора Славистике у Стокхолму. Помен ових личности и Ацићеве узградне примедбе о њима, дају нам посредне податке о индустријалцу Клефишу и његовој породици, о српским политичарима и виђенијим Јагодинцима који су били у њиховој пратњи, као и о знаменитим научницима, Ацићевим савременицима.

резервни поручник мој вредни помоћник у парку, школски вртлар г. Милован Милорадовић. Тамо је као комесар профијант колоне Тимочке дивизије наш професор Милан Тодоровић, с којим сам отпочео садити прве биљке за овај садашњи парк, кад је он био у заводу, 19 васпитач. Тамо је васпитач виши учитељ г. Драгољуб С. Поповић, као комесар телеграфског одреда Дринске дивизије. А овде је у Школи рез. болница..

Када ли ће они опет бити у овом сада завејаном парку, а онда ваљда у пуном цвету? И да ли ће уопште они то доживети? Даће српски Бог и његова правда!.”

У петој свесци Ацић је оставио податке о посетама парку, где бисмо издвојили посету старог Клефиша, Италијана, оца Теодора Клефиша, власника кланице у Јагодини, Настаса Петровића, бившег министра и посланика Моравског округа, Алфреда Јенсена, члана

Веома су значајни и Ацићеве осврти на рад Резервне војне болнице која је била смештена у просторијама Учитељске школе у балканским ратовима⁷ и Првом светском рату⁸. Такође о овим ратним годинама даје нам и податке о великом иселјавању српског живља из Београда у јесен 1914.године, наводећи да је само у Јагодини било између 3000 и 4000 иселјеника.

Поред ових посредних података Ацић је оставио у наслеђе велики број описа изгледа самог парка, од распореда стаза, пољских

⁷ вид. Школин парк (1913), свеска бр. VII, Запис од 8. августа 1913. *Јадни мој мезимче!* У Резервној војној болници су у јесен 1912. године били смештени само болесници, а наредне 1913. године лакши рањеници.

⁸ вид. Школин парк (1915), свеска бр. XX, Краљ Петар Први у школину парку, 6. јун 1915, Ацић наводи да је у Резервној болници лежало између 500 и 600 рањеника.

учионица, живе ограде која је опасивала школско здање у дужини од 3000 метара, до места засада појединих биљних врста које и данас постоје у овом парку. Наведени подаци могу нам послужити за његову евентуалну реконструкцију односно ревитализацију.⁹

Напред смо већ навели да Белешке могу послужити и као приручник из ботанике, а нарочито Ацићеви есеји о гинку, храсту, оморики, врби и живој огради.¹⁰

Ацић нам је такође у својим Белешкама оставио својеврсни тестамент и завештање следећим речима: „У свом маштању ја понекад замишљам, како ће већ после неколико стотина година изгледати ова наша ливадица вечности. Снажни, горостасни, озбиљни растови, почиваће на њој у свом величанству[...] Хладовина и свежина цароваће тада на овој ливадици вечности у којој ће се одмарати нове непознате генерације високо култивисаних Срба, Словена.”

Готово сто година после овог записа, ми се сигурно не можемо препознати као генерација високо култивисаних Срба, а Ацићево завештање остало је неиспуњено.

Уколико прођете данас овим парком можете видети да столетних храстова нема, да је уместо уређених стаза и живе ограде, свуда блато и шипражје, а прелепо здање Учитељске школе претворено у руину. Да ли ће проћи још стотину година, па да Ацићево завештање буде остварено? Можда ће подсећање на ове белешке пробудити нашу савест, а за почетак ће свакако бити довољно да се Ацићеви записи штампају.

⁹ Данас је парк Учитељске школе у веома лошем стању. Претрпео је велика оштећења у последњих 60 година. Иницијативом Еколошког фонда Јагодине и Архива Јагодине Парк је заштићен као природна средина, али предстоји велики напор да се ревитализује.

¹⁰ Неки од ових есеја су штампани као посебни чланци, првенствено у часопису *Учитељ*

Milorad Jovanovic

Historical Archives of Jagodina

Summary

***THE NOTES FROM THE PARK OF SCHOOL*–MANUSCRIPT FROM LEGACY
OF SRETEN ADŽIĆ, THE FIRST MANAGER OF
THE TEACHER`S SCHOOL IN JAGODINA**

Manuscript of Sreten Adžić, the first manager of the Teacher`s School in Jagodina, named *The notes from the park of School*, has been used, in the time, as an textbook of botany. But nowadays, it could be, also, an precious historical source. In form of personal observations, author of *The notes* is giving to us a lot of varied informations about significant personalities of Jagodina and important events during the period of the First World War, especially about working of the Reserve Military Hospital, which has been placed at the School. *The notes* could be very usefull, also, for better understanding of author`s personality and his attitudes, relating to nature, humans and schoolwork.